

KOCSIS LAJOS

Györgyjakab Márton csíkszeredai nyomdász könyvkiadói tevékenysége (1884–1899)

Az első nyomdát Csíkszeredában Szabó Albert kézdívsárhelyi nyomdatulajdonos, az 1882. január 1-jén megjelent *Székelyföld* című közgazdasági, társadalmi és szépirodalmi lap kiadótulajdonosa létesítette. Az 1882 áprilisában megnyitott szegényes nyomda (kezdetben csak egy kéziszajtóval rendelkezett) gyakorlati irányítását fiatal segédjére, Györgyjakab Mártonra bízta.¹ Annak ellenére, hogy a tipográfia felvirágzása még váratott magára, az alkalmazott látott fantáziát a nyomdában, és 1884. január 1-jétől bérbe vette Szabó Alberttől. (Feltételezhető, hogy döntését családalapítási szándéka is befolyásolta, hiszen még ebben az évben feleségül vette Dávid István, jómódú városi tanácsos 23 éves lányát, Dávid Juliannát.) Györgyjakab Márton lelkesedése ellenére a tipográfia fellendítése nem ígérkezett könnyű feladatnak, és figyelembe véve az F. Szabó Lajos által 1883-ban létesített konkurens nyomda jobb felszereltségét, már pusztán a talpon maradása is komoly eredménynek számított volna. Jó üzleti érzékkel Györgyjakab felismerte, hogy az előrelépéshez, a behatárolt piacú kisvároson kívül is megrendelőket kell szerezni, illetve olyan művek kiadására kell vállalkozni, amelyek a biztos vásárlóközönség miatt viszonylag nagyobb haszonnal kecsegtetnek.² Az elért eredményekkel, úgy tűnik, elégedett lehetett, mert a nyomdászatban rejlő lehetőségek minél előnyösebb kiaknázása érdekében még 1884 végén megvásárolta a nyomdát Szabó Alberttől. Az egykori főnökével kötött üzlet részleteiről nem rendelkezünk pontos információkkal. Az tény, hogy a Györgyjakab Márton tulajdonában lévő (és ugyanezt a nevet viselő) céget 1884. december 20-án jegyezte be a csíkszeredai törvénytörvény.³

A tipográfiai üzem fellendülésének egyértelmű jelei már 1885-ben megmu-

---

¹ Györgyjakab Márton 1856. október 17-én született Gyulafehérváron, római katolikus családban. Az elemi iskola elvégzése után a nagy múltú gyulafehérvári gimnáziumban folytatta tanulmányait. 1873-ban – számunkra ismeretlen okokból – azonban abbahagyta az iskolát, és elszegődött nyomdásztanulónak. A gyulafehérvári inasévek után – valószínűleg – magyarországi műhelyekben bővítette szakmai tudását. Sajnos nemcsak az érintett városokat, de vándorlásának pontos időtartamát sem ismerjük. Ami biztos, hogy az 1880-as évek elején, Kézdívsárhelyen, Szabó Albert nyomdájában dolgozott, és ez döntően meghatározta sorsának további alakulását is.

² A gyergyóditrói római katolikus polgári fiú-iskola értesítője mellett, 1884-ben tankönyvet is adott ki.

³ *Központi Értesítő*, 1885. január 8.

tatkoztak, amit nyilván az is elősegített, hogy a lakosság bizalmát egyre jobban elnyerő Györgyjakab vetélytárs nélkül maradt (1885. március 20-án éjszaka F. Szabó Lajos nyomdája teljesen leégett.). A csíkiak felkarolták a szolgáltatásait folyamatosan bővítő nyomdát: a város és környéke által igényelt számos aprónyomtatvány (meghívók, hivatalos nyomtatványok, árjegyzékek, gyászjelentők, stb.) mellett iskolai értesítők, hírlapok (*Az Igazság, Gazdasági Értesítő, Csíki Lapok*, amelynek kiadó-tulajdonosa volt), helyi szerzők saját költségükön megjelentetett művei hagyták el nyomdáját. A korszak kisvárosi nyomdászaihoz hasonlóan, megélhetése biztosítása érdekében már kezdettől fogva könyv- és papírkereskedelemmel is foglalkozott (1886-tól a Magyar Könyvkereskedők Egyletének is tagja volt). Vállalkozása fokozatosan megerősödött, de a kitarító munka gyümölcseit nem sokáig élvezhette, hiszen rövid, hathetes betegség után, 43 évesen, ereje teljében, 1899. július 7-én meghalt.

A nyomdászat és a könyvkereskedelem mellett Györgyjakab Márton harmadik tevékenységi területe a könyvkiadás volt. Jó érzékkel művelte ezt az üzletágat is, hiszen gondozásában többségében olyan, a szélesebb olvasóközönség igényeihez igazodó – de nem értéktelen, színvonalatlan – könyvek jelentek meg, amelyek magas példányszámuknak köszönhetően hozzájárultak a vállalat gazdasági alapjának megerősödéséhez. A nagyobb olvasótábort megcélzó nyomdatermékei (iskolai könyvek, kalendáriumok és a katolikus imádságos könyvek) mellett, azonban volt egy olyan kiadványa is, amely iránti kereslet messze elmaradt kezdeti várakozásaitól (*Csikmegyei Füzetek*).

Györgyjakab lelkesedését és szakmai elhivatottságát bizonyítja, hogy már bérlőként könyvkiadásra vállalkozott. Mivel semmilyen formában nem akarta veszélyeztetni vállalkozása jövőjét, már egy megjelent és kedvező fogadtatásban részesülő, ugyanakkor stabil vevőkörrel rendelkező könyv (*Az írva-olvasás gyakorlati tanítása*) kiadási jogát szerezte meg először. Ez valóban szerencsés választás volt, hiszen, a Csíksomlyói Római Katolikus Tanítóképző igazgatója, Földes József, 1884 őszén újra⁴ megjelentetett tankönyve iránti kereslet, ha nem is nagy, de állandó volt, hiszen az elemi iskolák mellett a csíksomlyói tanítóképzőben is használták.

Mivel a közoktatást szolgáló műveknek itt is biztos piaca volt, 1886-ban újra kiadta Józsa Sándor gyergyóditrói elemi és polgári iskolai tanító – két évvel korábban Gyergyóditróban megjelent – *Csikmegye földrajza a földrajz elemeivel* című munkáját. Az „igazi magyarsággal és népszerű, könnyű nyelvezettel írt” könyv Györgyjakab egyik sikeres kiadványává vált, hiszen a vármegyében széles körben használt tankönyvet kisebb változtatásokkal még kétszer, 1894-ben és 1896-ban is megjelentette.

Az iskolai könyvek esetében Györgyjakab végig rendkívül elővigyázatos volt: csak az iskolák jelentős részében már bevezetett munkák kiadására vállalkozott. A harmadik – és egyben utolsó – tankönyve esetében is biztosra ment: Józsa Sándor *Földrajz a népiskolák IV–V-ik osztálya számára* című tankönyv kiadási

⁴ Először a csíksomlyói ferences nyomdában látott napvilágot 1882-ben.

jogát csak azt követően vásárolta meg,⁵ hogy az első, 1895-ös kiadása egy tanév alatt elfogyott, illetve a szakma „mindenütt kitüntető elismeréssel fogadott.” A „vármegyénk e jeles irodalmi termékeként” emlegetett könyv 1896. szeptemberi megjelentetésének jelentőségét mutatja, hogy azt a Csíki Lapok „hazafias kötelességnek” értékelte.⁶ Ez tulajdonképpen Györgyjakab Márton egész tankönyvkiadásáról is elmondható. Bár egyértelmű, hogy a tankönyvek minél nagyobb példányszámban való forgalomba hozatalához elsősorban anyagi és üzleti érdeke fűződött, de azok nagyobb arányú sokszorosítása (az első, szerzői kiadások kis példányszámban láttak napvilágot!) egyben azt is jelentette, hogy biztosította elterjedésüket, jelentősen hozzájárulva ezzel a vármegye oktatásügyének fejlődéséhez.

Györgyjakab Márton, mint látható, tisztában volt azzal, hogy a siker érdekében kiadói tevékenységét a piaci elvárásokhoz kell igazítania. Mivel a mélyen vallásos csíkiak (a vármegyében a római katolikusok aránya ebben a korszakban 80% fölött volt) körében komoly kereslet mutatkozott a vallásgyakorláshoz szükséges irodalom iránt, végig különös jelentőséget tulajdonított az imádságos, énekes könyvek kiadásának. Ennek megfelelően már önállósodása első évében közreadta Ferenczi Károly gyergyószentmiklósi plébános *Halotti zsolozsmák és szertartások könyve* című munkáját. A megjelenés körülményei igazolják a fenti megállapításokat: a kötet kiadását társadalmi igény hívta életre, hiszen a hasonló témájú imakönyvek igen népszerűek voltak, de csak kevés példány volt belőlük forgalomban.⁷

A vallásos irodalom iránti tömeges keresletet jól bizonyítja az Erdélyi Római Katolikus Irodalmi Társulat hetedik kiadványaként 1887-ben megjelent *Órangyal* kelendősége is. A Baka János csíkszentmártoni kántortanító által szerkesztett ima- és énekkönyv ugyanis „oly kedvező fogadtatásban részesült ..., hogy az – mi ily félreeső vidéken kiadott munkára nézve nagyon ritka – alig két év alatt több mint 2000 példányban” kelt el.⁸ Mivel a katolikus csíkiak továbbra is stabil vásárlóközönséget jelentettek, Györgyjakab megszerezte a mű „kiadó tulajdonosi jogát”, amely részéről valóban logikus, komolyabb anyagi sikerrel kecsegtető lépés volt. Az *Órangyal* második, bővített kiadása „jobb papíron s ízléses kiállításban” 1889

⁵ A Gyergyói Róm. Kath. Tanító-Egyesületnek már 1895 elején szándékában állt, hogy „kellő honorárium mellett” megszerezze a tankönyv kiadási jogát. (*Csíki Lapok*, 1895. február 13.) Valószínűleg a szerző végül a nagyobb összeg miatt döntött Györgyjakab Márton mellett.

⁶ *Csíki Lapok*, 1896. szeptember 30.

⁷ A könyv előszavában a szerző is fontosnak tartotta ennek kiemelését: „Ilyen könyv ezen században is (1834.) nyomattatván, a nép között oly nagy kelendősége volt, hogy: minden írástudó ember azt megszerezni igyekezett, de már ma csak az öregeknél s azoknál is ritkán kapható meg, mivel a somlyói nyomda régtől fogva egyetlen ilyen elárusítható könyvvel sem rendelkezik. Pedig, most ép oly nagy szüksége van a hívó népnek egy ilyen könyvre, mint volt régebb, mert: a gyász isteni tiszteletek alkalmával, imáiban és elmélkedéseiben, ez van hivatva öt kalauzolni.” *Halotti zsolozsmák és szertartások könyve*, Szerkesztette Ferenczi Károly, Csíkszereda, 1885, 4–5.

⁸ *Órangyal. Ima- és énekkönyv, különösen a keresztény kath. ifjuság használatára*, Szerkesztette Baka János, Csíkszereda, 1889. (Kiadó-tulajdonos előszava)

májusában látott napvilágot.⁹ Az ifjúságnak szóló terjedelmes, tartalmas, ugyanakkor olcsó (díszkötésben is csak 80 krajcárba került) ima- és énekkönyv töretlen népszerűségnek örvendett: nemcsak közkedvelt elsőáldozási és bérmálási ajándékká vált, de karácsonyi, névnap ajándéktárgyul is sokat vásároltak belőle. Széleskörű használatára Györgyjakab is mindig előszeretettel utalt hirdetéseiben, és az eladott példányszámokat figyelembe véve, egyáltalán nem tűnnek túlzásnak az *Órangyallal* kapcsolatban használt kifejezések („nagy elterjedésnek”, „közkedveltségnek és nagykelendőségnek örvendő”). A kiadvány iránti állandó érdeklődés nyilvánvalóan arra ösztönözte a „kiadó tulajdonost”, hogy az ima- és énekkönyv harmadik kiadását is sajtó alá rendezze. A többek között 55 imádságot, 23 könyörgést, 12 alkalmi imát, 160 éneket magába foglaló könyvet a „Szent keresztútjával” bővítve 1895 végén jelentette meg.¹⁰ A kiadvány természetesen ezután sem vesztett népszerűségéből,¹¹ sőt, ismertségét tovább növelte két, budapesti lapban megjelent kedvező bírálat is.¹² Az eladott példányszámokat figyelembe véve, az *Órangyal* egyértelműen Györgyjakab Márton legsikeresebb könyve volt.¹³ Utódai közül, Szvoboda József – aki 1902-ben vásárolta meg a nyomdát Dresznándt Viktortól – még kétszer kiadta (utoljára 1909-ben).

Az *Órangyal* második kiadásának sikerét látva Györgyjakab Márton megbizonyosodott, hogy a vallásos könyvek tekintetében kiterjedt vevőkörre számíthat. Ennek megfelelően ezentúl már bátran vállalkozott új, addig még meg nem jelentetett művek kiadására. Olyannyira biztosítva látta ezek eladhatóságát, hogy a következő években három hasonló kiadvány is elhagyta műhelyét. Ezek közül az első az 1892 tavaszán megjelentetett, liturgikus célokot szolgáló *Minisztráció magyar betűkkel, – és a szent-mise alatti szolgálat módja* című kiadvány volt. Ezt – az *Órangyalhoz* hasonlóan, szintén egy rétegimakönyv – a gyermekek számára összeállított *Ártatlanok Órangyala* követte. A szintén 1892-ben kiadott, kisebb terjedelmű (90 oldalas) imakönyvet főpásztori jóváhagyás mellett, Baka János csikszentmártoni kántortanító szerkesztette.¹⁴ A „lélekemelő beltartalmú” és „csinos kiállítású” kiadvány hasonló pályát futott be, mint az *Órangyal*: közkedveltségét mutatja, hogy összesen három kiadást ért meg (az utolsó kettő már Szvoboda József idejében látott napvilágot.) A katolikus imádságos könyvek iránti

⁹ *Csiki Lapok*, 1889. május 15.

¹⁰ *Csiki Lapok*, 1895. november 13.

¹¹ A Csíksomlyói Katolikus Főgimnáziumban például az 1895/96-os tanévben 12 jó tanulót jutalmaztak az *Órangyallal*. *A Csíksomlyói Róm. Kath. Főgimnázium Értesítője az 1895/96-os tanévről*, Közli Bándi Vazul igazgató, Csikszereda, 1896, 497.

¹² Az *Órangyal* használhatóságát, gazdag, színvonalas tartalmát a *Katolikus Egyházi Zene-közlöny* (1897/2.) és a *Népnevelő* nevelés-oktatásügyi lap (1897/8.) méltatta.

¹³ Az eladott példányszámok tekintetében igen eltérő adatok láttak napvilágot. Györgyjakab már 1895-ben 30 000 példány megjelenéséről beszélt, de nekrológia („több mint 20 000 példányban forog közkézen”), és utódának egyik 1899-es hirdetése („mintegy 15 000 példányban megjelent”) már jóval kevesebbet említ. Bármelyik adat is jár legközelebb a valósághoz, igen jelentős eredménynek tekinthető.

¹⁴ *Csiki Lapok*, 1892. június 1.

igényt bizonyítja, hogy már 1893-ban nyomdába került¹⁵ Vitos Mózes nyugalmazott római katolikus papnak, a *Csiki Lapok* munkatársának¹⁶ „minden testi-lelki szükségben szenvedők segélyére s kalauzolására” „valódi és mély hálából” összeállított kiadványa.¹⁷ Kedvező fogadtatása ellenére, a *Lurdi gyógybalzsam vagyis kilencznapi s más ájtatosságok, imák és énekek a lurdi szeplőtelen szent szűz tiszteletére* címet viselő új szerkezetű imakönyv népszerűsége elmaradt az *Órangyal* és az *Ártatlanok Órangyala* sikerétől: kelendősége nem indokolta újbóli kiadását (az 1900 tavaszán még meglévő 600 példányból, például év végéig csak százat tudtak értékesíteni).

Györgyjakab Márton utolsó vallásos tartalmú kiadványa 1897-ben látott napvilágot. Kovács Gerely ferences pap *Paduai Szent Antal Társulatának története és ájtatossági kalauza Csik-Somlyón* című munkája a Kissomlyó hegy déli oldalán, Páduai szent Antal tiszteletére épült kápolna, valamint a szintén róla elnevezett társulat múltját mutatta be. De a kötet nemcsak egyszerű történelmi áttekintés volt, hiszen tartalmazta a kilenc keddi búcsúknál¹⁸ szokásos ájtatosságot is, így imakönyvként is használható volt. A kiadvány – akárcsak a korábban megjelentek – a székelység vallásosságának előmozdítására törekedett, de eltérően a többitől, jótékony célokat is szolgált: a bevétel egy részét a kápolna segélyezésére fordították.¹⁹

Mint látjuk, Györgyjakab Márton által megjelentetett könyvek tömegszükségletet elégítettek ki. Mivel a kiadványok iránti kereslet jól kiszámítható volt, lényegében nagy anyagi kockázatot így nem is vállalt. Az *Órangyal* és az *Ártatlanok Órangyala* üzleti sikere után, azonban már egy tudományos munka kiadására is rá szánta magát. Bár az előző könyvekhez képest valamivel szűkebb olvasótábor érdeklődésére számíthatott, mégis fontosnak tartotta a csíkszentkirályi Vitos Mózes Csík vármegye földrajzi, természetrajzi és néprajzi szempontból való leírására és történelmére vonatkozó mű megjelentetését: egyértelműen kulturmissziós tevékenységnek tekintette „e kiválóan érdekes s úgy szólva hézagot pótló munka” kiadását.

A hetévi gyűjtés eredményeként megszületett terjedelmes – egy átlagos könyv kereteit jóval meghaladó – munka füzetes formában, az előzetes terveknek megfelelően, havonta, összesen 30–36 füzetben látott volna napvilágot.²⁰ (A meg-

¹⁵ A mű címlapján 1893 van feltüntetve, de a könyv megjelenési éveként 1894 szerepel az ismertetésekben is, és az újonnan megjelenő munkákról beszámoló könyvészetekben (például *Magyar könyvkereskedők évkönyve, Corvina*). Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy az 1893-ban megkezdett nyomtatás a következő évben fejeződött be.

¹⁶ Vitos Mózes az alapítás után központi főmunkatársa (1889–1893), 1894-től alcsíki főmunkatársa, 1895-től pedig belső munkatársa volt a lapnak.

¹⁷ *Csiki Lapok*, 1894. augusztus 15.

¹⁸ A csíksomlyói ifjúság Szent Antal napját megelőző kilenc kedden körmenetben ment ki a kápolnához.

¹⁹ *Csiki Lapok*, 1897. május 5.

²⁰ Az előfizetési árat is ennek megfelelően hirdették: egész évre (12 füzet) 2 forint 40 krajcár, félévre (6 füzet) 1 forint 20 krajcár, negyedévre (3 füzet) 60 krajcár.

jelentetés e nem mindennapi módjára utalt a mű címe is: *Csikmegyei füzetek. Adatok Csikmegye leírásához és történetéhez*. Mivel nyomtatását Györgyjakab Márton csak elegendő előfizető esetén indította meg (az aláírási íveket 1893 decemberében küldték szét), már az első füzet megjelenése több hónappal késett (1894 januárja helyett csak májusban került ki a nyomdából), és 1894-ben végül csak az első négy szám jelent meg. A füzetek érdekes és gazdag tartalma, „csinos és díszes kiállítás”,²¹ valamint a *Csiki Lapok* hasábjain megjelentetett népszerűsítő cikkek ellenére a későbbiekben sem nőtt az előfizetők tábora. Furcsa módon a kiadványt igazán a vármegye sem finanszírozta (a községek sem nagyon tettek eleget a vállalkozás pártolására vonatkozó felhívásának), annak ellenére, hogy a millennium alkalmából több vármegye is támogatta saját történetének megírását.²² Mivel sokan még azok közül sem fizettek, akik megrendelték a művet, Györgyjakab Márton már a nyolcadik számot követően azt fontolgatta, hogy „a további ok nélküli költségek kikerülése végett” beszünteti a *Csikmegyei füzetek* kiadását.²³ A körülményeket figyelembe véve ez akkor valóban célszerű lépésnek tűnt, hiszen haszonra valóban egyáltalán nem számíthatott: a nyomtatási költségeket még felerészben sem fedezték a befolyó előfizetési összegek (a hiányzó részt a szerző egyszer saját zsebéből is kiegészítette). Bízva, hogy a csikiak későbbiekben a „kívánt pártolásban” részesítik a kiadványt, a közösség érdekében végül mégis folytatta annak megjelentetését. Mivel a kiadvány iránti érdeklődés továbbra sem növekedett, évente 4–5 szám látott csak napvilágot, így Györgyjakab Márton 1899. júliusi haláláig mindössze 24 füzet hagyta el nyomdáját.²⁴ Tartalmi szempontból a *Csikmegyei füzetek* kétségen kívül Györgyjakab legértékesebb, legidőállóbb,²⁵ de ugyanakkor a legsikertelenebb kiadványa volt. A füzetek eladhatósága nemcsak elmaradt a kiadó és a szerző kezdeti elvárásaitól,²⁶ de megjelenésüket nem várt általános közömbösség kísérte: még a „vármegye

²¹ A minél „tetszetősebb” külalak érdekében Györgyjakab Márton már 1894 elején 10 féle új betűt rendelt, de nyomdájának saját házába való áthelyezése és felszereltségének bővítése szintén a *Csikmegyei füzetek* elindításának évében volt.

²² A székely vármegyék közül Háromszék (*Háromszék vármegye. Emlékkönyv Magyarország ezeréves fennállása ünnepére*, Szerk., Pótsa József, Sepsi-Szentgyörgy, 1899.) és Udvarhely (JAKAB Elek, dr. SZÁDECCZY Lajos, *Udvarhely vármegye története a legrégebb időtől 1849-ig*, Budapest, 1901.) vármegyében születtek ilyen jellegű kiadványok.

²³ *Csiki Lapok*, 1895. november 20.

²⁴ A *Csikmegyei füzetek* kiadását Györgyjakab utóda Dresznándt Viktor folytatta (az utolsó, 34. füzet 1901. július elején jelent meg). Az összességében 1022 oldalnyi művet a végén egybekötve is kiadta.

²⁵ A csikszeredai Hargita Kiadóhivatal 2002–2003-ban két kötetben újra megjelentette a ma már könyvritkaságnak számító munkát.

²⁶ „... nem képzelhetünk oly Csik megyei szülöttet és honost, ki e megye szellemi, erkölcsi és anyagi élete, összes társadalmi és kulturális vonatkozású érdekei és intézményei, ős nemzeti és dicső emlékü múltja, ezen épülő jelene és egy jobb jövő megteremtésére irányuló fejlemények iránt nem érdeklődnék, és nem lelkesülne.” – összegezte a mű „anyagi és erkölcsi hazafias támogatásával” kapcsolatos kilátásokat az előszóban Vitos Mózes.

intelligens közönségének” is csak egy kis része érezte fontosnak megrendelni a művet (az 1896 végéig megjelent 13 füzetből például 500-500 példány halmozódott fel a kiadó raktárában). A helytörténeti munka sorsának alakulása jól bizonyítja a csíki lakosság többségének alacsony fokú irodalmi érdeklődését, olvasási kultúrájának színvonalát és ízlését.

A *Csikmegyei füzetek* iránti szerény kereslet ellenére, Györgyjakab Márton később sem zárkózott el eredeti, hiánypótló alkotások megjelentetésétől. Bár nyilvánvaló, hogy nem a komolyabb nyereség érdekében tette, hiszen egy még szűkebb olvasói réteget célozott meg, 1896-ban kiadta Kritsa Izidor csíkszeredai törvényszéki telekkönyvvezető *Telekkönyvi számtan* című munkáját. Az Erdély Sándor igazságügy miniszternek ajánlott szakkönyv, a telekkönyvi tisztviselők, tagosító bírák és mérnökök, ügyvédek, közjegyzők, kataszteri hivatalnokok telekkönyvvezetéssel kapcsolatos munkáját segítette elő. Györgyjakab Mártonnak, nagy anyagi hasznot nem hozhatott a kötet, de – meglehetősen pozitív fogadtatásának²⁷ köszönhetően – jelentősen hozzájárult, hogy a vármegye határain túl is megismerhették nevét (a *Budapesti Hírlap* részletesen, a *Vasárnapi Ujság*-ban röviden számolt be a kiadvány megjelenéséről).

Különösen működése első felében – mint láttuk – Györgyjakab Márton könyveivel egy szélesebb olvasóközönséget kívánt elérni, így nem hiányozhattak kiadói palettájáról a kalendáriumok sem. Mivel a tankötelezettségen alapuló oktatási rendszer eredményeképpen az írni-olvasni tudók aránya dinamikusan növekedett (1880-ban a lakosság 19%-a, 1890-ben a 28%-a, 1900-ban 37%-a tudott írni-olvasni), a gyakorlati igényeket kielégítő nyomdatermékek kiadása biztos jövedelemmel kecsegtette, ugyanakkor saját kalendárium megjelentetésével megbecsültségét is növelte. Ennek köszönhető, hogy már 1889-ben igazi tömegkiadvány megjelentetésére vállalkozott.

A Lakatos Mihály (a *Csíki Lapok* segédszerkesztője volt) által összeállított *Csíki székely naptár az 1890. 365 naphól álló közönséges évre* címet viselő kalendárium, – a korszak ilyen jellegű kiadványaihoz hasonlóan – egész évben forgatható olvasmányt kínált. Mivel nagyon kedvező volt az ára (20 krajcár) is, a naptár elnyerte az olvasók tetszését, így Györgyjakab a következő években „még gazdagabb tartalommal” jelentette meg. A „jó hírnévnek örvendő” kalendáriumok a könnyed, szórakoztató versek, elbeszélések, aktuális események bemutatása mellett, naptári információkat (havi teendők, betűrendes névnap-mutató, sorsolási naptár, stb.), hasznos tudnivalókat (posta,- távirtda árszabály, cselédbért, bélyegilletéket mutató tábla stb.) tartalmaztak. A *Csíki székely Képes Naptár* népszerűségét jól mutatja, hogy 1892-es kiadása közel 2000 példányban hagyta el sajtóját.²⁸ A biztos olvasóközönség megléte ellenére a kalendáriumot az ötödik

²⁷ A *Budapesti Hírlap*ban megjelent részletes elemzés például a kiadványt, „úgy a gyakorlat, valamint az iskolai oktatás terén hézagot pótló munkának” tartja, amely „a kontinensen előforduló bármely telekkönyvi hányadállapot egyöntetű kiszámításának a kulcsát rejt magában.” *Budapesti Hírlap*, 1896. szeptember 29.

²⁸ *Csíki Lapok*, 1891. szeptember 9.

évben már nem adta ki, ami valószínűleg anyagi szempontokkal magyarázható. Ilyen alacsony ár (25 krajcárra drágult, de ez alig volt több mint két példányonként megvásárolt *Csiki Lapok* ára!) mellett ugyanis csak akkor lett volna igazán nyereséges, ha több reklámot tud elhelyezni benne. Bár a csiki iparosok és kereskedők hirdetési kedve gyaníthatóan továbbra sem nőtt, két év kihagyás után újból rászánta magát a nagyobb olvasótáborra (a családok többségénél ez lehetett az egyetlen megvásárolt könyv) megszólító sajtótermék kiadására. A „gazdag és változatos tartalommal” megjelenő *Csiki Lapok képes naptára* azonban – feltehetően a fenti okok miatt – még rövidebb életű volt, mint elődje: az 1895. évinek többé nem volt folytatása.

Már a nyomda és a könyvkereskedés irányításának átvételének évétől Györgyjakab Márton, mint láttuk, rendszeres kiadói tevékenységet folytatott. A közel másfél évtized alatt megjelentetett 16 sajtókiadvány – különösen a csiki viszonyok között – egyáltalán nem mondható kevésnek. Természetesen kiadói stratégiájának fő mozgó rúgója az üzleti haszon elérése volt, de – ahogyan a bemutatott kiadványstruktúra is tükrözi – nem mindenáron. Bár a siker kulcsát a szélesebb olvasói réteget megcélzó kötetek kiadásában látta, értéktelen ponyvák nem hagyták el tipográfiaiáját. Munkássága – az 1884-ban megfogalmazott hitvallásával összhangban – a vármegye „közművelődésének előmozdítását” szolgálta, hiszen a gondozásában megjelent művek szerzői kivétel nélkül csikiak voltak és helyi, tömegesebb igényeket elégítettek ki.

Györgyjakab Márton kiadásában megjelent könyvek

1. FÖLDES József: *Az írva-olvasás gyakorlati tanítása*, (1884).
2. *Halotti zsolozsmák és szertartások könyve*. Szerkesztette: Ferenczi Károly (1885)
3. JÓZSA Sándor: *Csikmegye földrajza a földrajz elemeivel*. (1886, 1894, 1896).
4. *Órangyal*. Ima- és énekkönyv, különösen a keresztény kath. ifjúság használatára. Szerkesztette: Baka János (1889, 1895)
5. *Csiki székely naptár az 1890. 365 napból álló közönséges évre*. Szerkeszti LAKATOS Mihály
6. *Csiki székely Képes Naptár* (1891)
7. *Csiki székely Képes Naptár* (1892)
8. *Minisztráció magyar betűkkel, - és a szent-mise alatti szolgálat módja* Szerkesztette: Baka János (1892)
9. *Ártatlanok Órangyala* Ima és énekeskönyv, a kath. gyermekek számára. Szerkesztette: Baka János (1892)
10. *Csiki székely Képes Naptár* (1893)
11. *Lurdi gyógybalzsam vagyis kilencznapi s más ájtatosságok, imák és énekek a lurdi szeplőtelen szent szűz tiszteletére*. Összeállította Vitos Mózes (1893)

12. *Csíkmegyei füzetek*. Adatok Csíkmegye leírásához és történetéhez. Szerkeszti Vitos Mózes (1894–1901)
13. *Csiki Lapok képes naptára* (1895)
14. KRITSA Izidor: *Telekkönyvi számtan*. (Újdonság a milléniumra.) A hányad-aránynak a végtelenig terjedő hányad-állapotoknál is egyöntetű, könnyű és gyors kiszámítását eszközlő eredeti s a maga nemében egyetlen munka. (1896)
15. JÓZSA Sándor: *Földrajz a népiskolák IV–V-ik osztálya számára* (1896)
16. *Paduai Szent Antal Társulatának története és ájtatossági kalauza Csik-Somlyón*. A szerzetes elöljáróság engedélyével összeállította: Kovács Gergely (1897)

KOCSIS, LAJOS

L'activité éditoriale de Márton Györgyjakab (1884–1899), imprimeur á Csíkszereda

Notre étude – un chapitre d'une vaste synthèse consacrée à l'histoire de l'imprimerie et de l'édition laïque à Csíkszereda – traite de l'activité de Márton Györgyjakab. Les débuts du jeune imprimeur n'étaient nullement faciles, étant donné la forte concurrence locale et l'équipement pauvre de son atelier. Pour parvenir, il s'efforça d'élargir sa clientèle à l'extérieur de la ville proprement dite et de publier des ouvrages capables de séduire un nombre important de lecteurs. Cette réorientation progressive lui a valu un succès commercial remarquable. Or, le propriétaire de l'atelier mourut prématurément en 1899 : ses activités furent reprises par ses successeurs. Dans notre étude, nous présentons en détail l'activité d'imprimeur et d'éditeur de Györgyjakab dont le succès s'explique par une très efficace prise en compte des exigences locales.

Keywords: 19th century; history of printing; secular bookproduction; readers public requirement; Csíkszereda (Mercurea Ciuc)